

ИЗУЧАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ОТ ПОЛСКИ СТУДЕНТИ – МОТИВИ, ПРЕДИМСТВА, ПРОБЛЕМИ

Биляна ТОДОРОВА, София МИЦОВА

Югозападен университет „Неофит Рилски“
E-mail: b_stoianova@hotmail.com; sofia_alexieva@abv.bg

LEARNING BULGARIAN BY POLISH STUDENTS – MOTIVES, ADVANTAGES AND PROBLEMS

Bilyana TODOROVA, Sofiya MITSOVA

South-West University “Neofit Rilski”

E-mail: b_stoianova@hotmail.com; sofia_alexieva@abv.bg

ABSTRACT: The aim of the paper is to present why the Polish students at Maria Curie-Skłodowska University (UMCS, Lublin) choose to study Bulgarian. The research also includes an investigation of the advantages of learning a “small” Slavic language like Bulgarian and an analysis of the usual problems which the students encounter in the learning process.

Thirteen students studying Bulgarian within the framework of the BA programme of Balkan Studies at UMCS participated in the research. They filled out a survey list with questions concerning their motivation and their opinion about the advantages of learning Bulgarian as well as the most difficult topics in Bulgarian grammar and lexicon.

The results show that the motivation is usually a pragmatic one. However, most of the students have some emotional motives, too. As Bulgarian is both a Slavic and a Balkan language, it sounds familiar and exotic at the same time. Most of the students think that the lexical level is the easiest linguistic level to be learnt. Moreover, the majority of them report that the most difficult features of Bulgarian are the use of the definite article and the complicated verbal system. The so-called “false friends” are also problematic. Although the Bulgarian language uses the Cyrillic alphabet, most of the students do not think that writing in Bulgarian is difficult.

KEYWORDS: Bulgarian language, learning, Polish, Slavic languages, definite article, verbal system, lexical system, “false friends”.

Целта на това изложение е, както и самото заглавие предполага, да разкрие причините, поради които студентите в един полски университет избират да учат български език, да покаже кои са предимствата от изучаването му, както и да представи основните проблеми, с които студентите се сблъскват по време на процеса на обучение. Изучаването на чужд език винаги е предизвикателство. Когато се осъществява в зряла възраст, то е съзнателно и винаги повлияно от някакви мотиви. Известно е, че има два основни типа мотивация, действащи при ориентирането кой точно чужд език да се изучава – *интегративен тип* мотивация, при която е налице интерес към чуждата култура и стремеж за приобщаване към нея. Вторият тип мотивация е от *инструментален тип* и при нея интересът е свързан с бъдещата професионална реализация на учещия (Фетваджиева, Алексова, 2006, с. 225, Krejčová, Krejčí, 2017, p. 74).

Българският език в рамките на университетското образование се изучава главно в страните от бившия социалистически блок, но и в други държави – Австрия, Германия, Великобритания, Италия, Гърция, Китай и др. На много от тези места има лектори, изпратени от българското Министерство на образованието и науката (такъв лектор има и в изследвания от нас университет). Тенденцията обаче е броят на лекторатите постепенно да намалява главно поради недостатъчния интерес на студентите към българския език (ЛВ, 2001)¹. В същото време се засилва интересът към българските училища в чужбина, тъй като в последните десетилетия, вследствие на емиграционните процеси, се образуваха немалко български колонии извън границите на Република България (Кампф, Любомиров, 2015, с. 259, Падешка 2017, с. 210, Borisova, 2018, p. 80 и др.).

¹ В „Литературен вестник“, брой 42, 12.-18.12.2001 г. може да се видят някои интересни наблюдения относно лекторатите в чужбина. Има нужда обаче от по-актуални наблюдения, тъй като обществено-политическата обстановка днес е доста по-различна.

По същия въпрос виж и Падешка (2016).

Преподаването на български език като непърви в чужбина според Колева-Златева (2018, с. 60) включва две целеви групи: „деца на български емигранти, посещаващи неделни училища, които не са усвоили БЕ в семейна среда, тъй като той не е бил използван като език на семейството; чужденци, изучаващи езика във връзка с придобивана професия, главно в университетски образователни програми или поради появили се у тях бизнес цели или емоционални причини“.

В настоящата статия разглеждаме отношението и мотивацията на студенти, избрали да учат в бакалавърската програма на специалност „Балканистика“ в университета „Мари Кюри-Склодовска“ в гр. Люблин, Полша. Първият изучаван език е български, а освен него студентите изучават втори балкански език, като изборът е между сръбски, румънски и гръцки (Риков, 2018, с. 76). Анкетирани са общо 13 студенти от I и от III курс на въпросната специалност, от тях три момчета и десет момичета. Въпреки че като цяло Полша е еднонационална държава, в изследваната група има една рускиня, родена и израснала в Полша; една студентка, която е от смесен брак на българин и полякиня; и китаяка, която по причини от бюрократичен характер понастоящем се намира в Полша, а не в България, за да учи български език.

Съпоставяйки отношението на българските и полските студенти към избора на специалност при следване, Риков (2018, с. 71–72) споделя своите впечатления, че „българският младеж е същество любознателно и донякъде авантюристично. Доминиращият импулс в избора му на университетска специалност и кариерно развитие е *изхождането от собствените интереси и желания за професионална реализация*, т. е. главният въпрос за него е *Какво е най-интересно за мен, какво ме влече най-силно?* Обратно, полският младеж в много по-голяма степен демонстрира съдържаност спрямо личните си вкусове и първият въпрос, който си задава, е *Мога ли да си намеря работа по завършената специалност?* С други думи – *Каква е пазарната реализация на българистиката?*“². Прагматичният избор обаче според автора е комбиниран с позитивно отношение към България в Източна Полша, с интерес към екзотичните езици, който се комбинира с относителната непретенциозност по отношение на реализацията, стига да има възможности за такава, „според моя опит полският студент е не само по-прагматичен, но и *по-малко придирчив* спрямо конкретната работна позиция, която би заел непосредствено след дипломирането си. Кол-центрове, работа в туристическия бранш, фирмен преводач, уредник в музей са реални възможности пред днешните абсолвенти българисти, възприемани като първи етап от тяхната стойностна професионална реализация.“ (Риков, 2018, с. 72).

Съществен плюс за не твърде перспективните днес хуманитарни специалности е възможността в Полша да се учи и втора специалност, която не е платена. Наблюденията ни сочат, че огромната част от студентите, изучаващи българистика в полските университети, завършват и друга специалност, като това им дава по-големи възможности за последваща реализация (Риков, 2018, с. 72). Освен това, Полша е на четвърто място в Европа по брой на хората, които учат висше образование, след Великобритания, Франция и Германия.²

Както е известно, и полският, и българският език са славянски, макар и от различни групи, поради което се очаква студентите, избрали да изучават български език, да не срещат твърде големи трудности в процеса на обучение. В същото време българският език ползва кирилската азбука, има доста опростена именна система поради аналитизма си, но и доста сложна глаголна система в сравнение с полския език. Ето защо това изследване си поставя за цел освен да изследва мотивите за избора на българския език, да посочи кои негови особености полските студенти смятат за най-лесни за усвояване и кои – за затрудняващи в най-голяма степен, както и да анализира до каква степен резултатите потвърждават предварителните наблюдения и отговарят на очакванията ни.

На първия въпрос, поставен в анкетата: *Защо избрахте да учите български език?*, получихме следните отговори: 1. Интерес към българската култура – 4 души (20 %); 2. Интерес към историята и културата на Балканите и балканските народи – 5 души (25 %); 3. Обичам да уча чужди езици – 9 души (45 %); 4. Възможности за работа – 2 души (10 %) (вж. **Графика 1**).

² (15.07.2018) <<https://www.bachelorsportal.com/countries/20/poland.html>>

³ Броят на отговорите надвишава 13, тъй като много от студентите са дали по повече от един отговор.

Както можем да видим, сравнително поравно са разделени респондентите, които имат интерес към културата – българската или изобщо балканската; и онези, които подхождат по-скоро с интерес към езиците (като в този случай българският се явява един от чуждите езици, които студентите биха искали да учат). Ако отговорите са напълно искрени, това би трябвало да означава, че посоката, при която подобни университетски специалности се превръщат в училища за чужди езици, не е единствено възможната. Да, очевидно е, че има студенти, които искат да овладеят друг език и не се интересуват от широкия контекст, в който този език битува, нямат нужда от по-широка филологическа подготовка. В същото време немалък брой от студентите имат интерес именно към другостта като начин на мислене, към екзотиката, към различното. Интересно би било да се провери дали тези студенти се вълнуват от културата в исторически план, или по-скоро от днешните ѝ проявления и от масово употребяваните артефакти като кукери, мартеници, нестинарство и пр. Интересно би било също така да се проследи как се е променила мотивацията на студентите в диахронен план – смятаме, че много често те подхождат с едни очаквания към определени специалности, а вследствие на работата със своите преподаватели и на натрупаните знания променят отношението си и интереса си. Това би могло да бъде направено в последващо изследване.

Всичките петима анкетирани студенти от III курс споделят, че обичта към чуждите езици е била важен мотив за избора на специалност *Балканистика*. Шест от осемте студенти в I курс също имат подобна мотивация, като в част от случаите той е предпочитан като славянски, в други – като балкански език. Споменават се: неговата екзотичност (слаба познатост); близостта му до други славянски езици и съответно възможността да бъде лесно усвоен, заедно с принадлежността му към балканските езици, която го отдалечава от полския; приятното за ухото звучене. Видно е, че прагматичната мотивация се пресича с типичния за младите хора стремеж към екзотичното, непознатото, желаното. Макар да не са го отбелязали в анкетите, младите хора споделят в устен разговор, че техните родители са посещавали Българското Черноморие и това е оставило трайни хубави спомени за България. Мотивацията като цяло е от инструментален тип, тъй като полските студенти не смятат да емигрират в България (с едно изключение), но се интересуват от българската и балканската култура, което не бива да ни учудва, тъй като културата е контекстът, в който езикът се реализира. Студентите третокурсници вече са били в България на стаж или като специализанти по програма „Еразъм +“, а много от първокурсниците се подготвят за такъв обмен през 2018–2019 академична година. Подобни пътувания за цял семестър засилват и интеграционната мотивация, която обаче е последваща, след като вече е започнало ученето на български език. Пътуването на тези студенти до България е свързано с бъдещи планове за живот на Балканите само в един от случаите – една от първокурсничките е живяла 9 години в Албания, все още има роднини там и твърди, че отново би се върнала да живее някъде на Балканите. Тя специално споделя задоволството си от това, че следващия семестър ще бъде в София по програмата за студентска мобилност „Еразъм +“.

Що се отнася до другия важен мотиватор – културата на Балканите и в частност българската култура, трима от третокурсниците споменават българската култура или области от културата като важен мотив за ориентацията си какво да следват – в единия случай студентката много харесва българската музика и иска да разбира текстовете на песните, в друг от случаите информаторката се интересува от българската литература и иска да я чете в оригинал. Освен това тя споделя, че проявява интерес към професионалния превод на художествена литература и е провокирана да търси най-точния превод на полските устойчиви фразеологизми в българския език. В третия случай студентът проявява интерес към българската култура, към българската и балканската история. Интересно е, че третокурсниците по-малко наблягат на балканското като обект на интерес и се ориентират по-скоро към българистиката. Може би това е следствие от факта, че те са в края на своето бакалавърско обучение, първият им език е български и техният интерес вече се е фокусирал върху България, а не върху Балканите като цяло. Влияние за подобен избор вероятно оказва и възможността за пътуване до България и пребиваването за известно време в езиковата ѝ и културна среда, което никак не е маловажна част от обучението, по който и да е непърви език.

Петима от първокурсниците споменават балканската култура като мотив за избирането на специалност *Балканистика*. Това е обяснимо, самата специалност, макар и с българския

като първи език, предполага по-широк интерес към югоизточната част на Европа. Според първокурсниците културата и историята на балканските народи са интересни, студентите харесват тамошната култура, традициите, хората, природата. Един от тях споменава специално красотата на България като мотив, а една от студентките дори споделя, че „обича“ страната ни.

Споменаването за съществуващите възможности за работа, което беше посочено и от Риков, е много съществен момент и вдъхва оптимизъм за бъдещето на българистиката в Полша и в частност в Люблин. Разбира се, в това отношение са похвални усилията на преподавателите по български език в университета, които работят усилено за задълбочаване на контактите между представителите на бизнеса и университета, информират студентите за възможни летни стажове и практики в България. Този тип професионални контакти, както и обмените по програма „Еразъм +“, са изключително важни за постигане на добро езиково равнище, тъй като бакалавърските програми в Полша са тригодишни. Като се има предвид, че студентите започват обучението си буквално от азбуката, шест семестъра са много кратко време, с което те разполагат, за да успеят да усвоят езика на равнище – достатъчно високо, за да имат добра комуникативна компетентност.

Според Крејџовá, Крејџі (2017, р. 76–77) подобна е мотивацията за изучаване на български език и в Масариковия университет в Бърно, Чехия. Авторите споделят, че студентите очакват да постигнат професионална реализация в областта на туризма, че „българският език е един от „малките“ европейски езици, че е екзотичен език и че на пазара на труда няма толкова много специалисти и затова студентите предполагат, че ще намерят начин за професионална реализация“. Принадлежността на българския към славянските езици, която го прави относително лесен за изучаване, също се споменава от тях (Крејџовá, Крејџі, р. 77). В чешкия случай се оказва, че има доста студенти от смесени бракове или българи, установили се в Чехия, които са избрали да учат български по обясними причини. В Люблин има само един студент, който е от смесен брак и вероятно това е повлияло на мотивацията му (макар че не е споменато изрично).

Вторият въпрос, който зададохме на студентите, е „Кои особености на българския език усвоихте най-трудно?“. За нас беше особено важно да проследим самооценката на студентите, въпреки че дори от текстовете на отговорите в анкетите може да се види какво обективно не е усвоено. Ние обаче в случая изследваме субективната оценка, която се оказва много важна, защото осъзнаването на определен проблем приближава студента до полагане на усилия за разрешаването му и показва наличието или липсата на сериозно отношение към езика и амбиция за усвояване на възможно най-високо ниво. Отговорите на студентите, представени в **Графика 2**, не ни изненадват.

1. Най-често като проблем се споменава членуването⁴, тъй като в полския такава категория липсва⁵. А знаем, че ученето на втори, трети и всеки следващ език неизбежно се влияе от т. нар. *езиков трансфер*, при който структури от един език се пренасят при речепродуцирането на друг език. Според Крејџова (2017, с. 314) „[в] лингвистиката преобладава общата употреба на понятието *трансфер*, обозначаващо както позитивното, така и негативното влияние общо за положителните и отрицателните взаимодействия между езиците, а понятието *интерференция* се отнася само за негативното влияние. Повечето автори възприемат понятието интерференция не като синоним на трансфер, а за обозначаване единствено на негативния пренос от първия език към втория (съответно следващия) език“. Според Хаджиева пък *езиковата интерференция* се наблюдава при недоброто познаване на чуждоезиковата система и под влияние на родноезиковия навик (Хаджиева, 2017, с. 304). Под влияние именно на интерференцията студентите в огромната част от своите отговори на

⁴ Крејџовá, Крејџі (2017, р. 79) наричат членуването *вечния „препъникамък“*.

⁵ Членуването е сред категориите, които обичайно се определят като трудни за много от чужденците, особено за тези, които нямат тази категория в собствения си език – т. е. за всички славянски езици, за говорещите турски език, за ромите и пр. Неслучайно М. Георгиева (2004) го споменава сред категориите, трудни за живеещите в България билингви: „В същото време в учебното съдържание по български език по традиция не се акцентира върху категориите род, число, членуване, защото те не са трудни за усвояване от носителите на български език.“

анкетата не са използвали членувани форми (напр.: „полски език е подобен до български език“, „граматика също не трудна“, „български език много харесва ми“ и пр.).

2. Глаголните времена са споменати като трудни за усвояване от петима студенти (миналите времена изрично са посочени от един първокурсник и от двама третокурсници). Този проблем е характерен и за чешките студенти, изучаващи български (Krejčová, Krejčí, 2017, p. 79).

3. Немалко студенти споменават, че граматиката изобщо им е трудна. Трима първокурсници споделят подобно затруднение (среща се дори отговор „Аз не обичам българска граматика“). В частен разговор обаче те споделят колко са изненадани от разминаването на очакванията им, че в българския език има близки граматични структури до тези на полския език, но се е оказало, че по причина на българския аналитизъм има много специфики, които ги затрудняват, но същевременно ги очароват.

4. Лексиката също се оказва проблем, особено така наречените „фалшиви приятели“ (както споделят студентите, това са тези думи, които приличат на полските, но всъщност имат различно значение). Двама първокурсници и един третокурсник споделят това като едно от най-големите си затруднения при изучаването на български език. Този проблем е споменат и от Krejčová, Krejčí (2017, p. 79): „Студентите от специалност *Балканистика* посочват специфичните проблеми, възникващи при паралелно изучаване на два славянски езика, а то е най-вече в областта на лексиката – объркването и трудното запамятаване „от кой от двата езика беше тази думичка“. В случая с първокурсниците в Люблин проблемът е интерференцията между българския и полския, а при третокурсниците се появява допълнителен проблем, те вече имат доста познания и за втория изучаван балкански език, който в техния случай е и славянски – сръбски.

Произношението, говоренето и кирилицата като различна графична система също се срещат сред отговорите като трудни за усвояване, но не са отбелязани на графиката, тъй като са споменати в комбинация с някои от горепосочените отговори.

Третият поставен въпрос е „Кои особености на българския език усвоихте най-лесно?“. Отново отбелязваме, че в момента не оценяваме обективното равнище на усвояване на определен елемент, а разглеждаме субективната гледна точка на полските студенти, които учат български език (някои само от няколко месеца, други вече три години). Обобщенията от отговорите на този въпрос визуализирахме в **Графика 3**.

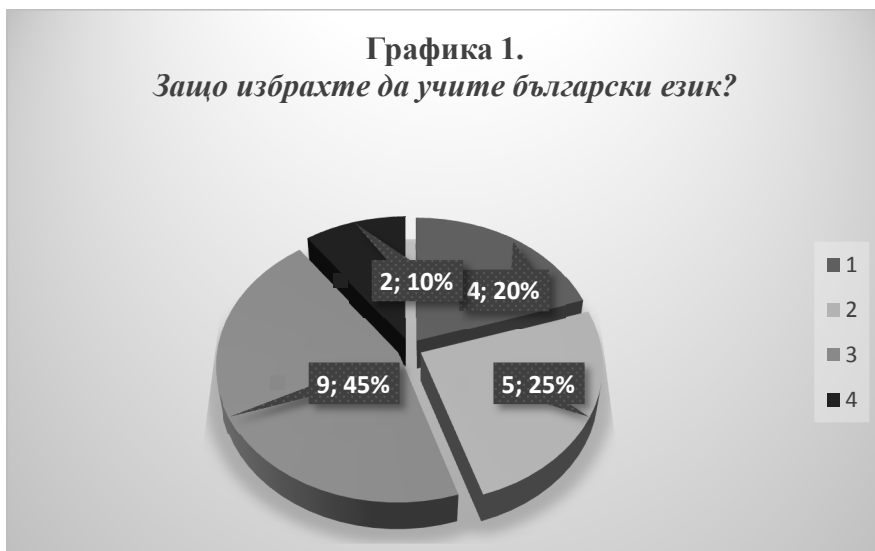
1. Най-лесна за усвояване според най-много респонденти е лексиката – петима души (36 %) са посочили подобен отговор (четирима първокурсници определят българските думи като подобни на полските, както и един третокурсник).

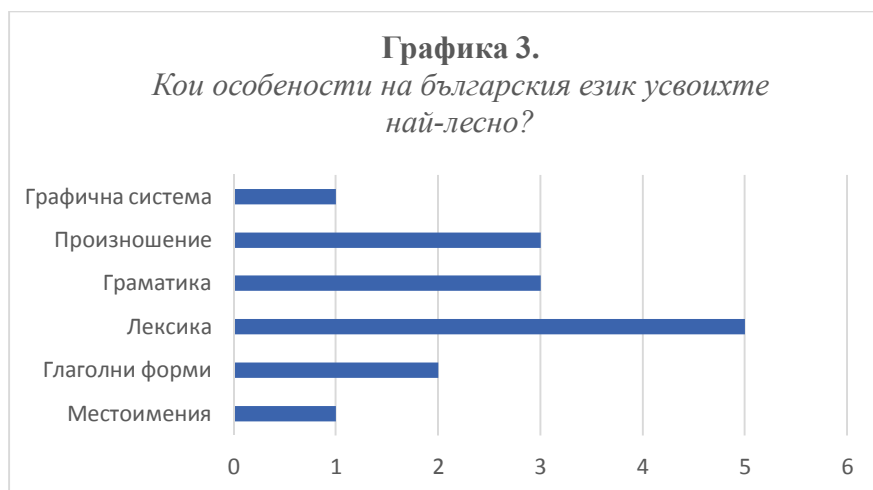
2. Граматиката като цяло също се приема като не толкова трудна от студентите (36 %) – трима първокурсници посочват този отговор, а двама третокурсници посочват като лесни глаголните форми, глаголните спрежения и местоименията. Говоренето и произношението са посочени като лесни от двама първокурсници, по един третокурсник е споменал акцентът и кирилицата. За китайската студентка няма особеност на българския език, която да е лесна за усвояване. Разбира се, това е обяснимо, тъй като освен китайски, тя е учила английски и полски, а българският се явява като пореден език, който има много малко допирни точки с нейния първи език. Тя определя и лексиката, и граматиката като трудни за усвояване.

Всички тези отговори са съпоставими с резултатите, получени от анкетата, спомената от Krejčová, Krejčí (2017, p. 79). По техните думи „граматичната структура на българския език не ги затруднява и бързо свикват с характера и особеностите на един славянски, но все пак аналитичен език“. Въпреки наличието на „фалшиви приятели“, все пак голяма част от лексиката е обща – както има общ пласт славянската лексика, така и в двата езика се среща обща интернационална лексика.

В заключение можем да кажем, че българският език, макар и не особено популярен, се оказва устойчиво интересен за студентите, избрали да учат в Люблинския университет. Близостта на българския и полския, позитивното отношение към България и нейната природа, култура и традиции, възможността за реализация на пазара на труда са сред факторите, които помагат този интерес да се запазва. Най-трудни за студентите се оказват онези граматически категории, които са различни в полския език – наличието на членни форми при имената, богатата глаголна система, особено в миналия план. Според студентите най-лесна за усвояване

е лексиката, макар да има някои подводни камъни в лицето на думите, които са близки по звучене или с обща славянска етимология, но различни по значение. Познаването на тези специфики биха били от помощ за бъдещите лектори по български език в полските университети, както и за всички онези, които биха преподавали български език в полска среда, за да могат да се фокусират върху проблемните области за сметка на онези особености на българския език, които не са трудни за усвояване от носителите на полския език.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Георгиева, М. (2004)** Толерантност и обучение по български език в условия на билингвизъм. – В: Образование и толерантност. Шумен: УИ „Еп. К. Преславски“. (*Georgieva, M. Tolerance and Bulgarian language education in a bilingual situation. – V: Obrazovanie i tolerantnost. Shumen: UI “Ep. K. Preslavski”.*)
- Кампф, В., Любомиров, Л. (2015)** Съботното обучение по български език, литература и странознание в град Кьолн, ФРГ. // *Български език и литература*, кн. 3, с. 259–273. (*Kampf, V., Ljubomirov, L. The Saturday Education in Bulgarian Language and Literature in Cologne, Germany. // Balgarski ezik i literatura*, кн. 3, s. 259–273.)
- Колева-Златева, Ж. (2018)** Към въпроса за стандартизацията на обучението по български език като втори. // *Езиков свят*, кн. 1, с. 59–66. (*Koleva-Zlateva, Zh. On the Standartization of Teaching Bulgarian as a Second Language. // Ezikov svyat*, кн. 1, s. 59–66.)
- Крейчова, Е. (2017)** Трансфер и интерференция при изучаването на български език като чужд от славяни. // *Български език и литература*, кн. 3/, с. 313–320. (*Kreychova, E. Transfer and Interference in the Nominal Syntagma (on Material of Slavic Languages). // Balgarski ezik i literatura*, кн. 3, s. 313–320.)
- ЛВ (2001)** Литературен вестник, брой 42, 12.–18.12.2001 г. <<http://www.slovo.bg/old/litvestnik/142/lv0142013.htm>> (15.07.2018) (Literaturen vestnik, broy 42, 12.–18.12.2001 g. <<http://www.slovo.bg/old/litvestnik/142/lv0142013.htm>> (15.07.2018))
- Падешка, М. (2016)** За мисията на един лектор (Интервю с проф. д-р Людмил Димитров, лектор по български език, литература и култура в Люблянския университет – Словения). // *Български език и литература*, кн. 5, с. 526–530. (*Padeshka, M. About the Mission of a Lecturer (An Interview with Prof. Lyudmil Dimitrov PhD, Lecturer in Bulgarian Language, Literature and Culture at the University of Ljubljana – Slovenia). // Balgarski ezik i literatura*, кн. 5, s. 526–530.)
- Падешка, М. (2017)** „Живеем в общество, в което е немислимо да се капсулираме“ (Интервю с Гергана Христова, съосновател на Езиков и културен център „ТУК БЪЛГАРИЯ“ и директор на българското училище – Милано, Италия). // *Български език и литература*, кн. 2, с. 210–213. („We Live in a Society in Which It Is Unthinkable to Encapsulate Ourselves“ (An Interview with Gergana Hristova, Co-founder of Language and Cultural Center “BULGARIA HERE” and Director of the Bulgarian School – Milan, Italy). // *Balgarski ezik i literatura*, кн. 2, s. 210–213.)
- Рикев, К. (2018)** Полската българистика – актуални практики и стратегии за

- развитие. Перспективата на Люблинската школа. // *Български език и литература*, кн. 1, с. 70–79. (Rikev, K. Bulgarian Studies in Poland – Current Practices and Development Strategies. The Lublin Perspective. // *Balgarski ezik i literatura*, kn. 1, s. 70–79.)
- Фетваджиева, С., Алексова, К. (2006)** Съпоставително изследване на езиковите атитюди на Балканите (пилотно проучване). // *Балканистичен форум*, кн. 1–3, с. 224–243. (Fetvadžieva, S., Aleksova, K. Balkan Languages Attitudes (A Pilot Contrastive Research). // *Balkanistischen forum*, kn. 1–3, s. 224–243.)
- Хаджиева, Е. (2017)** Словоредните различия между българския и руския език – източник на синтактична интерференция. // *Български език и литература*, кн. 3, с. 304–312. (Hadjieva, E. The Word Order Differences between Bulgarian and Russian – a Source of Syntactic Interference. // *Balgarski ezik i literatura*, kn. 3, s. 304–312.)
- Borisova, N. (2018)** Teaching Bulgarian to non-native Bulgarians. // *Bulgarian language and literature*, 2018, kn. 1, s. 80–88.
- Krejčová, E., Krejčí, P. (2017)** *Quo vadis, filologia?* Brno: TribunEU.